

KATARINA SJÖBLOM

Taloudellisesta pakottamisesta, näännyttämisestä ja poliittisen toivon mahdollisuuksista

Jessica Whyten haastattelu

Lokakuun alussa Suomessa vierailut australialainen filosofi Jessica Whyte on monipuolisella urallaan pureutunut kriittisesti useisiin polttaviin aiheisiin. Hänen tutkimuksensa on käsitellyt humanitarismia, militarismia, Australian turvapaikkapolitiikkaa, Israelin ja Palestiinan konfliktia sekä erilaisia uusliberaalin hallinnan muotoja. University of New South Walesin apulaisprofessori oli yksi Helsingin yliopistolla järjestetyn Crises Redux: Europe in a Global Context -konferenssin pääpuhujista¹. Poliittista filosofiaa, aatehistoriaa ja poliittista taloustiedettä työssään yhdistävän Whyten luennon teemana oli taloudellinen pakottaminen (*economic coercion*) ja sen kytkökset uusliberaaleihin hallintakeinoihin. Istahdimme tapahtuman lomassa hetkeksi kahvikupposen äärelle keskustelemaan Whyten ajattelusta ja urasta.

Tutkijoiden keskuudessa tulee usein jaettavaa kokemuksia siitä, miksi päädyimme tutkimaan juuri tiettyjä aiheita. Joskus tutkimusaiheet ovat sattumien seurausta, toisinaan alkuperäinen aihe saattaa avata kokonaan uusia ovia, jotka johtavat yllättävien teemojen pariin. Aloitetaan siis hyvin yksinkertaisesta ja kenties tavanomaisesta kysymyksestä. Olet urallasi tutkinut monenlaisia aiheita, joiden ytimessä ovat poliittiset ja taloudelliset ilmiöt. Mikä johdatti sinut juuri näiden teemojen äärelle?

Hyvin varhaisessa vaiheessa, väitöskirjaa² tehdessäni, kiinnostukseni Giorgio Agambenin ajattelua kohtaan heräsi tilanteessa, jossa pakolaisia sijoitettiin pakollisiin pidätyskeskuksiin Australiassa. Maan turvapaikkajärjestelmä on hyvin tukahduttava, ja 2000-luvun taitteessa siihen sisältyi aavikolle pystytettyjä leirejä, joiden laillisuus oli hyvin häilyvää. Agambenin ajattelu 'leirin' ja 'poikkeustilan' käsitteineen tarjosi osuvia näkökulmia juuri näiden tapahtumien ymmärtämiseen. Näin siis työni Agambenin ajattelun parissa alkoi.

Kiinnostukseni ovat aina olleet ensisijaisesti poliittisia, mutta olen myös pyrkinyt hahmottamaan nykyhetken politiikkaa käsitteellisesti. Tein siis väitöskirjani Agambenista, jonka jälkeen halusin käsitellä ihmisoikeuksia sekä filosofisesti että poliittisesti. Ihmisoikeuspuhe oli väitöskirjatyöni loppuvaiheessa muotoutunut hegemoniseksi

puhetavaksi, ja minua kiinnostivat sen yhteydet tuoloihin taloudellisiin muutoksiin, etenkin uusliberalismin nousuun. Ryhdyin kaivelemaan aihepiiriä enemmän, ja tämä johti lopulta projektiin, jonka tuloksena syntyi kirja *The Morals of the Market* (2019)³. Teoksesta tuli yksityiskohtainen aatehistoriallinen kuvaus uusliberaalin ajattelun suhteesta ihmisoikeuksiin ja toisaalta tutkimus 1900-luvun ihmisoikeusjärjestelmästä.

Tällä hetkellä tutkin taloudellisia pakotteita. Aihepiiri punoo yhteen monia aiempia kiinnostuksen kohteitani: kysymyksiä poliittisesta ja taloudellisesta vallasta, valtioiden suhteista, kansainvälisestä oikeudesta ja ihmisoikeuksista. Pakotteita tietysti usein oikeutetaan ihmisoikeuksiin vedoten, siis esittämällä ne vastaukseksi ihmisoikeusrikkomuksiin, vaikka ne aiheuttavat huomattavaa taloudellista ja inhimillistä tuhoa kohdemaissa.

Mainitsit aiemmin konferenssissa käymässämme keskustelussa, että taustasi on aktivismissa.

Kyllä, tämä liittyi juuri pakolaisten kohteluun. Australiassa suuri kansanliike pyrki vastustamaan pakolaispolitiikkaa ja mainittuja leirejä. Osallistuin itse rajavalvontajärjestelmän vastaisia mielenosoituksia järjestäneen ”No one is illegal” -ryhmän toimintaan. Ryhmä oli mukana järjestämässä vuoden 2002 suurta mielenosoitusta Etelä-Australiassa aavikolle sijoitetun Woomera-nimisen pidätyskeskuksen luona. Protestin yhteydessä Woomerasta pakeni suuri määrä turvapaikanhakijoita. Olin eri tavoin

mukana tässä kampanjassa, ja se osaltaan muovasi poliitista suuntautumistani ja filosofisia mielenkiinnon kohteitani.

Siirrytään sitten menetelmällisempiin kysymyksiin. Työsi on metodologisesti monipuolista ja rikasta. Mainitsemiesi käsitteellisten ja teoreettisten näkökulmien lisäksi hyödynnät nykyisessä työssäsi ja myös edellisessä kirjassasi *The Morals of the Market* laajasti arkistoinaistoja ja esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen tuottamia materiaaleja. Itseäni lähestulkoon huimaa, kun ajattelen tätä aineistojen määrää. Haluaisinkin kuulla, miten itse lähestyt tavanomaista jakoa empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen. Oma taustani on politiikan tutkimuksessa, jossa näiden välinen jännite tulee joskus näkyväksi; korostetaan hiukan liikaakin empiirikkojen ja ”no-jatuolifilosofien” eroa. Liikut varsin vapaasti ja sujuvasti kummallakin alueella – onko jaottelulla empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen merkitystä työsi kannalta?

Ei oikeastaan, sillä suuri osa arkistotutkimuksestani on käsitelty ihmisiä, jotka ovat itse olleet politiikassa mukana eri tavoin, olivat he sitten YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen⁴ luonnostelijoita, uusliberaaleja ajattelijoita tai kansainvälisen humanitaarisen oikeuden muutostyöhön 1970-luvulla osallistuneita. Nämä henkilöt olivat poliittisia toimijoita – heitä voi siis tutkia empiirisesti siinä mielessä, että heidän käymistään keskusteluista erilaisissa kansainvälisissä konferensseissa ja lainsäädäntöprosesseissa on huomattavan paljon arkistomateriaalia. He olivat myös ajattelijoita. Otetaan esimerkiksi YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen valmistelijat – monilla heistä oli filosofinen koulutus. Kiinalaisen delegaation edustaja P. C. Chang oli John Deweyn oppilas, ja Libanonin edustaja Charles Malik puolestaan opiskeli Martin Heideggerin johdolla. Ihmisoikeusjulistus on siis saanut huomattavasti filosofisia vaikutteita. Jotta tällaisia julistuksia voidaan ymmärtää kunnolla, täytyy niiden taustalla vaikuttavat filosofiset ideat ottaa tosissaan.

Tämä ei tarkoita, että asiakirjojen luonnostelijat yksinkertaisesti toimivat kyseisissä tilanteissa filosofeina. He edustivat tehtävissään tietysti myös valtioita, ja näillä foorumeilla vaikuttamiseen kuului paljon ”reaalipoliittikkaa”, keskustelutilanteiden tuomaa sattumanvaraisuutta ja arkipäiväisiä tekijöitä liittyen esimerkiksi siihen, kuka sattui olemaan tietyissä kokouksissa paikalla. En kuitenkaan koskaan ole ajatellut, että historiallisia tapahtumia tulisi tutkia yksinkertaisesti valitsemalla jokin teoria, joka sitten asetetaan tutkittavan aiheen yläpuolelle. Etenkin aloitettuani *The Morals of the Marketin* työstämisen minua on pikemminkin kiinnostanut pohtia tarkemmin ja selkeämmin, mitä käsitteellisiä panoksia erilaisiin poliittisiin argumentteihin sisältyy. Tämä käsitteellinen ulottuvuus viittaa siihen, että tutkimillani poliittisilla toimijoilla oli filosofisia sitoumuksia, mutta toisaalta myös siihen, että he itse kehittivät uusia poliittisia näkemyksiä ja erilaisia käsityksiä oikeuksista. Näkemykset eivät välttämättä aina

olleet loppuun asti teoretisoituja, mutta nähdäkseni niitä voidaan jäsentää tarkemmin, jos niitä lähestytään käsitteellisesti eikä vain empiirisinä faktoina.

Euroopan unioni ja taloudelliset pakkokeinot

Puhutaan sitten Crises Redux -konferenssissa pitämäsi kutsuluennon teemoista. Käsittelit puheessasi EU:n vuonna 2023 käyttöön ottamaa pakottamisen vastaista instrumenttia (Anti-Coercion Instrument)⁵. Suomessa suojatoimea ei tietääkseni ole laajemmin tai tarkemmin käsitelty mediassa, joten kertoisitko siitä hiukan lisää?

Pakottamisen vastainen instrumentti on vuonna 2023 EU-säännöksellä käyttöön otettu instrumentti. Se antaa Euroopan unionille mahdollisuuden vastata toimintaan, joka voidaan määritellä kolmansien maiden harjoittamaksi aktiiviseksi taloudelliseksi pakottamiseksi. Instrumentin varsin erityinen piirre on juuri säännöksen maininta siitä, että EU voi ryhtyä *vastatoimiin* tilanteissa, joissa se on taloudellisen pakottamisen kohteena. Vastatoimet ovat toimia, jotka ovat muutoin lainvastaisia kansainvälisen oikeuden näkökulmasta, mutta tulevat hyväksyttäväksi tilanteessa, jossa niiden tarkoitus on vastata aiempaan kansainvälisen oikeuden rikkomukseen.

Mahdollisuus ryhtyä vastatoimiin reaktiona taloudelliseen pakottamiseen perustuu siis oletukseen, että toisen osapuolen harjoittama pakottaminen on kansainvälisen oikeuden vastaista. Globaalin etelän valtioiden edustajat ovat jo pitkään tuoneet esille, että jotkin taloudellisen pakottamisen muodot ovat laittomia, sillä ne puuttuvat suverenien valtioiden toimintaan ja loukkaavat itsemääräämisoikeutta. Luennollani keskityin YK:n yleiskokouksen vuonna 1970 hyväksymään julistukseen kansainvälisen oikeuden periaatteista⁶. Osoitin, että globaalia etelää edustavat diplomaatit yrittivät koko luonnosteluprosessin ajan painottaa, että taloudellinen pakottaminen tulisi kieltää. He epäonnistuivat tässä, mutta onnistuivat silti vaikuttamaan puuttumisen määritelmään, jonka mukaan mikään valtio ”ei saa käyttää tai kannustaa käyttämään taloudellisia, poliittisia tai muita toista valtiota pakottavia keinoja”, jotka rikkovat tämän suvereniteettia. Tuolloin monien eurooppalaisten valtioiden sekä voimakkaiden kapitalististen maiden, kuten Yhdysvaltojen, edustajat torjuivat päättäväisesti nämä pyrkimykset rajoittaa taloudellista pakottamista. Tällä hetkellä EU nojaa kyseiseen julistukseen väittäessään joidenkin taloudellisen pakottamisen muotojen olevan laittomia.

Monet globaalin etelän valtiot edustajineen ovat hyljättä jatkaneet yrityksiä vastustaa taloudellista pakottamista, erityisesti sanktioita. Kritiikki on kohdistunut sanktioihin, jotka eivät ole YK:n turvallisuusneuvoston asettamia. Yksittäisten valtioiden kuten Yhdysvaltojen tai maiden koalitioiden asettamia, YK-järjestelmän ulkopuolisia sanktioita kutsutaan usein yksipuolisiksi sanktioiksi – monet globaalin etelän valtiot ja YK:n jäsenmaat viittaavat niihin yksipuolisina pakottamiskeinoina [*unilateral*

coercion]. Euroopan unioni on aina vahvasti tukenut näitä yksipuolisia taloudellisia painostuskeinoja ja puolustanut omaa kykyään asettaa yksipuolisia sanktioita (tai rajoitettavia toimenpiteitä) – siis sanktioita, jotka eivät ole YK:n turvallisuusneuvoston hyväksymiä.

Kiinnostavasti Euroopan unioni on juuri nyt alkanut vahvistaa viestiä, että toisten valtioiden harjoittama taloudellinen pakottaminen on ainakin joissain muodoissa laitonta. EU:n pakottamisen vastainen instrumentti valmisteltiin alun perin vastauksena presidentti Donald Trumpin ensimmäisellä kaudella käynnistämisiin toimiin, mutta sitä ei tuossa yhteydessä otettu koskaan käyttöön. Tämän jälkeen instrumentista käyty keskustelu on liittynyt ensisijaisesti Kiinaan ja erityisesti Kiinan ja Liettuan väliseen konfliktiin vuonna 2021⁷. Kiinan hallitusta syytettiin tuolloin maahantuontirajoitusten asettamisesta liettualaisille tuotteille; nämä rajoitukset olivat vastaus Liettuan päätökseen sallia Taiwanin nimeä kantavan kaupallisen edustuston [*trade office*] perustaminen Vilnaan. Tämä tapaus kirvoitti suuren osan pakottamisen vastaisesta instrumentista käydystä keskustelusta.

Näkemykseni mukaan Euroopan unionin muuttunut suhdetta kysymykseen taloudellisesta pakottamisesta ei tulisi nähdä aiemman, globaalien etelän toimijoiden aloittaman taloudellisten pakkokeinojen kritiikin jatkeena. Aiemman kritiikin ytimessä oli pyrkimys oikeudenmukaisempaan kansainväliseen talousjärjestykseen, joka purkaisi kolonialismin aikakaudelta perittyä asetelmaa. Sen sijaan EU on hyvin huolissaan oman suhteellisen valtansa heikentymisestä aikana, jolloin maailma on muuttumassa monenväliseksi ja Kiina ja muut sen kaltaiset maat kasvavat. EU haluaa siis estää oman suhteellisen heikkenemisensä pönkittämällä vallitsevaa epätaasa-arvoista globaalia talousjärjestystä.

Gazan täydellinen tuho ja ihmisoikeusajattelun hapertuminen

Keskustellaan sitten Israelin ja Palestiinan tilanteesta, jota käsittelet jo vuonna 2013 julkaistussa teoksessa⁸. Tuoreemmassa artikkelissasi vuodelta 2024 analysoit Israelin hallituksen ja armeijan edustajien esittämiä perusteluja äärimmäisille sodankäynnin keinoille, kuten näännyttämiselle⁹. Tuot esille hyvin askarruttavan ajatuksen, jonka mukaan olemme kenties todistaneet jotain ajattelun ylittävää tai käsittämättöntä: täydellisen laillista kansanmurhaa. Ajatus on hyvin häiritsevä. Jos ymmärrän näkökulmasi oikein, Israelin toimissa ei ole kyse vain kansainvälisen oikeuden räikeästä rikkomisesta vaan sen venyttamisestä äärimmilleen, jotta näännyttämisen kaltaiset toimet voidaan kehystää ”välttämättöminä” ja siten viime kädessä laillisina keinoina.

Mainitsemasi artikkelin pääotsikko on ”A Tragic Humanitarian Crisis”. Lainausermit viittaavat kriittiseen luentaani tavasta, jolla Gazan katastrofi on kehystetty traagisena humanitaarisena kriisinä, ikään kuin se olisi luonnonmullistus vailla minkäänlaisia toimijoita. Ka-

tastrofi on oman näkemykseni ja monen kansainvälisen oikeusoppineen tulkinnan mukaan kansanmurha. Yksi tulokulmani olikin tarkastella kriittisesti kansainvälistä oikeutta. Katson toki Israelin rikkovan sekä YK:n kansanmurhan estämistä ja rankaisemista koskevaa yleissopimusta että kansainvälistä humanitaarista oikeutta toimillaan Gazassa. Toisaalta nähdäkseni nämä sopimukset, erityisesti Geneven sopimuksien lisäpöytäkirjat vuodelta 1977, joihin itse keskityn, on myös muotoiltu tavalla, joka sallii huomattavan määrän siviileihin kohdistuvaa sotilaallista vahinkoa. Olen erityisen kiinnostunut näännyttämisen kategoriasta ja siitä, miten näännyttämisen kieltä on muotoiltu mainituissa Geneven sopimuksien lisäpöytäkirjoissa.

Koko [vuonna 2023 alkaneen] konfliktin aikana erityisesti Yhdysvallat mutta myös monet muut valtiot ovat pyrkineet pitämään esillä ajatusta siitä, että näännyttäminen on hyväksyttävä sodankäynnin keino. Yksi perusargumentti on ollut, että näännyttäminen tulisi nähdä laillisena, kunhan se ei ole *tarkoituksellisesti* siviileihin kohdistuvaa – eli siinä tapauksessa, että siviilien näännyttäminen on sodankäynnin ”oheisvahinko”. Puhuessani ”täydellisen laillisesta kansanmurhasta” yritin siis provosoi- vasti sanoa, että erityisesti Yhdysvallat on muodostanut kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta ja siviilien näännyttämisestä tulkinnan, joka oikeuttaisi jopa Gazassa tapahtuvan kansanmurhamaisen näännyttämisen.

Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa on nähdäkseni paljon kritisoitavaa, samoin YK:n kansanmurhan estämistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa, jonka määritelmä kansanmurhasta on hyvin kapea: se painottaa erityistä aikomusta tuhota jokin ihmisryhmä ”kokonaan tai osittain”¹⁰. Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa on vastaavasti kielletty toimien *tarkoituksellisen* kohdistaminen siviileihin, mikä jättää paljon tilaa niin kutsutuille oheisvahingoille. Sanoisin kuitenkin, että jopa noilla ahtailla kriteereillä Israelin hallituksen määräämät toimet ovat kansanmurha ja rikoksia ihmisyyttä vastaan. Tästä huolimatta niin Israelissa kuin Yhdysvalloissa yritetään vahvasti hyödyntää epätarkkuuksia ihmisoikeussopimuksissa ja kansainvälisessä oikeudessa ja puskea kuvaamaani tulkintaa läpi, siis tulkintaa, jonka mukaan jopa siviilien näännyttäminen kuuluu oikeutetun sodankäynnin keinovalikoimaan.

Näkökulmasi valottaa hyvin, mihin Israelin hallituksen ja sen tukijoiden pyrkimykset oikeuttaa toimia Gazassa äärimmilleen vietyinä johtavat: argumentointiin, jonka mukaan kansanmurhan toteuttaminen on laillista. Artikkelissa esille nostamasi Israelin hallituksen ministerien kommentit ovat hyvin makabereja. On esimerkiksi todettu, että gazalaisten elämän edellytysten tuhoamisen tarkoitus ei ole näännyttäminen – heidän voivat esimerkiksi ”muuttaa pois”¹¹.

Kyllä, israelilaiset poliitikot viljelevät jatkuvasti kielenkäyttöä, jossa viitataan vapaaehtoiseen maasta muuttamiseen. Palatakseni kysymykseen taloudellisesta pakottamisesta: tilanteessa, jossa ihmisiin kohdistetaan jatkuvia pommituksia kahden vuoden ajan ja tuhotaan elämää yl-

”Todistamme nähdäkseni liikahdusta eräänlaisesta tekopyhydestä täysin häpeämättömään ihmisoikeuksien ja humanitaarisen oikeuden rikkomiseen.”

läpivä infrastruktuuri, vapaaehtoisesta siirtolaisuudesta puhuminen on täysin säädytöntä.

Törmäsin hiljattain suomalaisen tutkijan esittämään näkemykseen, jonka mukaan on ongelmallista puhua Gazasta pelkästään tuhon ja kuoleman näkökulmasta¹². Tutkija painotti, että tämä narratiivi palvelee tiettyssä mielessä Israelin hallituksen etuja, sillä se ikään kuin vahvistaa toivosta luopumista Gazan tulevaisuuden suhteen. Mitä ajattelet yleisesti ottaen toivon kysymyksestä Gazan katastrofin yhteydessä – voiko toivosta ylipäätään puhua tällaisessa tilanteessa?

Meidän tulee ensinnäkin olla rehellisiä huolimatta rehellisyyden poliittisista seurauksista. On ehdottomasti totta, että Gazassa on edelleen elämää. Tietojemme mukaan siellä on edelleen noin kaksi miljoonaa ihmistä, jotka yrittävät selviytyä ja ovat sitoutuneet jäämään Gazaan hirveästä tilanteesta huolimatta. Toisaalta Israel kitkee Gazan alueella järjestelmällisesti elämän edellytyksiä: terveydenhuolto, ruuantuotannon mahdollisuudet, vesihuolto ja kaikenlainen omavaraisuus tuhoataan lähes täydellisesti. Siellä suoritetaan myös tällä hetkellä termillä *domicide* kuvattua toimintaa, jonka tarkoituksena on tuhota kaikki rakennettu ympäristö. Tällä ei viitata rakennusten tuhoutumiseen taistelujen yhteydessä vaan hallittuun prosessiin, jossa käytetään suunniteltuja räjäytyksiä ja raivaustraktoreita purkamiseen – tavoitteena on siis nimenomaan siviili-infrastruktuurin tuhoaminen.

Israelin hallituksen ja armeijan suunnitelmana on siis selvästi ollut tehdä elämisestä mahdotonta Gazan alueella.

On tietenkin erittäin tärkeää, että Gazan elämän edellytysten ylläpitämistä, kansainvälistä oikeutta ja itsemääräämisoikeutta kannattavat tekevät kaikkensa tilanteen purkamiseksi eivätkä ryhdy ajattelemaan kysymyksen olevan jo ratkaistu. Emme silti voi sivuuttaa Israelin Gazassa aiheuttaman tuhon laajuutta. On myös muistettava, että tämä viimeisin sota on jatkoa pitkään jatkuneelle miehitykselle, joka jo sinänsä vaikeutti elämän ylläpitämistä alueella.

Käsitellään vielä tuoretta projektiasi, ’häpeämättömät epäinhimillisyyttä’ käsittelevää tutkimusta.

Kirjoitan tällä hetkellä pientä kirjaa, jonka työnimi on *Shameless Inhumanity*. Teos käsittelee universaalien ihmisyden ajatuksen hapertumista erityisesti Gazan kontekstissa. Lähestyn kehityskulkua tarkemmin ottaen tietyn ihmisoikeusstrategian luhistumisena – strategiaa kutsutaan usein ”nimeämiseksi ja häpäisemiseksi” [*naming and shaming*]. Monet ihmisoikeusjärjestöt, kuten strategiaa urauurtavasti hyödyntänyt Human Rights Watch, ovat nimenneet tällä ihmisoikeusaktivismien menetelmällä yksittäisiä rikkomuksien tekijöitä ja saattaneet heitä julkiseen häpeään. Ajatuksena on ollut, että julkinen häpäiseminen motivoisi muutokseen. Tämä strategia on aina ollut sikäli hyvin ongelmallinen, että se on pelkistänyt ihmisoikeusrikkomukset yksilöiden tekoihin. Strategia on soveltunut huonosti rakenteellisten ongelmien ratkaisuun, esimerkiksi sosiaalisen ja taloudellisen tasa-arvon julistuksiin liittyviin ongelmiin. Rakenteellisia ongelmia on usein huomattavasti vaikeampi kytkä yksittäisiin henkilöihin, jotka voisi saattaa vastuuseen.

Tämä strategia oli joka tapauksessa jokseenkin menestykseläkäs, erityisesti aikana, jolloin Yhdysvallat esiintyi maailmanpoliisina ja ihmisoikeuksien puolustajana. Nimeämisellä ja häpäisemisellä oli seurauksia erityisesti globaalien etelän valtioille, joiden edustajia ja heidän rikkomuksiaan ihmisoikeusjärjestöt nostivat esille. Seurauksia olivat esimerkiksi kansainvälisen avun keskeyttäminen, taloudelliset sanktiot, joissain tapauksissa myös sotilaalliset operaatiot. Yhdysvallat on tätä nykyä luopunut globaalista ihmisoikeuksien ylläpitäjän roolistaan ja sen myötä myös nimeämisen ja häpäisemisen strategia on tullut päätökseensä.

Tilan on vallannut täysin häpeämättömän epäinhimillisyyden ilmaiseminen, jota Israelin johtajat ovat harjoittaneet. Tällä viitataan toimintaan ja puhetapaan, jossa yksinkertaisesti kielletään tasavertaisen ihmisyyden idea – palestiinalaisiin on viitattu esimerkiksi ihmiseläiminä. Tuodaan myös täysin avoimesti esille, että ihmisoikeuksista ja kansainvälisestä oikeudesta ei tarvitse piitata lainkaan. Lainatakseni Benjamin Netanjahun vastausta Kansainvälisen tuomioistuimen (ICJ) välipäätökseen kansanmurhaa käsittelevässä jutussa: ”kukaan ei tule pysäyttämään meitä, ei Haag, ei pahan akseli, eikä kukaan muukaan¹³. Sen sijaan, että Haagin rikostuomioistuin nähtäisiin kansainvälisen oikeuden ylimpänä auktoriteettina, se liitetään tässä katsantokannassa niin sanottuun ”pahan akseliin”, joka on Israelia vastaan ja joka voidaan siten vain sivuuttaa. Todistamme nähdäkseni

liikahdusta eräänlaisesta tekopyhydestä – siis kansainvälisellä oikeudella flirttailemisesta samalla sitä rikkoen – täysin häpeämättömään ihmisoikeuksien ja humanitaarisen oikeuden rikkomiseen.

Kirjassani *Shameless Inhumanity* yritän ymmärtää tätä ilmiötä. Pyrin myös osoittamaan, että kuvaamallani häpeämättömällä epäinhimillisyydellä on poliittisia ja taloudellisia taustatekijöitä, jotka liittyvät uusliberaalin järjestelmän romahtamiseen. Tietynlainen ihmisoikeusajattelu kukoisti uusliberaalin globalisaation aikakauden kurinpäällisen diskurssin muodossa, ja tuon aikakauden kriisi on saattanut myös ihmisoikeudet kriisiin.

Tämä kertoo omaa tarinaansa siitä, kuinka paljon ihmisoikeuspuheella on oikeastaan ollut sisältöä uusliberaalien piirissä.

Kyllä, häpäiseminen on ymmärretty alkusysäyksenä yksilöllisen moraalisen parannuksen tekemiseen, vaikka prosessi on tosiasiaa ollut varsin ohut ja sitä on aina viime kädessä tuettu voimakkein. Häpäisemisstrategian suhteellinen menestys ei johtunutkaan pääasiassa siitä, että sen kohteena olleet yleisöt ympäri maailmaa olisivat todella sisäistäneet ihmisoikeuspuheen. Pikemminkin se toimi ihmisoikeusajattelun rajalla siinä mielessä, että se oli usein pakotettua, etenkin Yhdysvaltojen valikoivalla ja tekopyhällä tavalla toteutettuna. Kun Yhdysvallat luopui roolistaan, on siis syntynyt tilanne, jossa nykyisenkaltaisen rankaisemattomuus on mahdollista.

Kysyn lopuksi vielä poliittisen ajattelun roolista. Poliittinen filosofia ja politiikan teoria ovat aina jossain määrin etäällä politiikasta itsestään, mutta kriittiset perinteet ovat pyrkineet vaihtelevassa määrin myös tekemään jotain selittämisen lisäksi. Olen itse ollut taipuvainen ajattelemaan, että hallintakeinojen kritiikin lisäksi politiikan teoretisoinnissa olisi suotavaa tuoda esille myös poliittisen vapautumisen mahdollisuuksia. Nykytilanteessa tämä on tosin verrattain hankalaa. Miten koet roolisi poliittisena ajattelijana – mitä teet filosofin ominaisuudessa?

Oma tutkimukseni on ollut pääasiassa kriittistä. Katson kritiikillä olevan merkittävä sijansa nykytilanteessa, vaikka toisaalta tuon paikan hahmottamisesta on tullut entistä vaikeampaa. Suurin osa älyllisestä ja poliittisesta kasvatuksestani tapahtui niin kutsuttuna historian lopun aikakautena, jolloin liberaalin demokratian ajateltiin voitaneen eikä todellisia vaihtoehtoja ollut. Tässä yhteydessä eräänlaisen voitonriemun kritiikillä oli selkeä rooli. Nykyisellä häpeämättömän epäinhimillisyyden aikakaudella tehtävä ei ole yhtä selvä. On selvää, että pelkästään tekopyhyyksiin, kansainvälisen oikeuden rikkomuksiin tai universalismin hylkäämiseen keskittyvä kritiikki on verrattain turhaa nykyisessä tilanteessa.

Kysymys siis kuuluu, mitä kritiikki voi tehdä. Nähdäkseni kritiikillä on edelleen paikkansa. Pidän myös tärkeänä mainitsemasi kaltaista tutkimusta, jonka keskiössä ovat erilaiset vastarinnan ja poliittisen toiminnan mahdollisuudet. En ole itse tehnyt juurikaan tämäntyyppistä tutkimusta, mutta näkemykseni mukaan poliittisen filosofian kentällä voidaan sopia jonkinlaisesta työnjaosta

näiden kahden painopisteen välillä. Mielestäni on tärkeää ylläpitää kriittisen tutkimuksen yhteyttä poliittisen toiminnan nykykäytäntöön ja siihen kytkeytyvään ajatteluun. Olen aina yrittänyt toimia näin, sillä ajattelen, että tämä voi avata tärkeitä kysymyksiä, joita tulee jäsentää edelleen.

Lisäksi eräs kritiikin rooli voi olla osoittaa poliittisille liikkeille, minkälaisia aiempia hedelmättömiä kriittisiä toimintatapoja olisi parempi olla toistamatta – tällaiset tavat voivat olla tehottomia tai ne saattavat jopa osaltaan ylläpitää kritiikin kohteena olevia valtarakenteita. Näen siis tehtäväni poliittisena ajattelijana jokseenkin näin, vaikka olenkin hyvin innostunut tutkimuksesta, jossa pyritään valottamaan nykyhetkessä piileviä toivon mahdollisuuksia.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Helsingin yliopistolla 1.–3.10.2025 järjestetyn konferenssin puitteissa juhlistettiin Suomen Akatemian rahoittaman Eurooppalaisen oikeuden, identiteetin ja historian tutkimuksen EuroStorie-huippuyksikön (2018–2025) seitsenvuotista taivalta.
- 2 Jessica Whyte, *Starting from this Uncertain Terrain: The Political Thought of Giorgio Agamben*. Väit. Centre for Comparative Literature and Cultural Studies, Monash University 2010.
- 3 Jessica Whyte, *The Morals of the Market: Human Rights and the Rise of Neoliberalism*. Verso, London 2019.
- 4 Ks. YK:n yleiskokouksen vuonna 1948 hyväksymä Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/finnish.
- 5 Ks. esim. Pakottamisen vastainen instrumentti. EU:n uusi kaupan suoja-toimi, Euroopan parlamentti. www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20230915STO05214/pakottamisen-vastainen-instrumentti-eu-n-uuksi-kaupan-suoja-toimi
- 6 Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 1970. digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf.
- 7 Euroopan unioni on sittemmin pohtinut pakottamisen vastaisen instrumentin käyttämistä Yhdysvaltoja vastaan mahdollisena reaktiona Donald Trumpin uhkauksiin liittää Grönlanti osaksi USA:ta. *Politico* 28.1.2026. www.politico.eu/article/eu-parliament-us-trade-deal-approval-us-donald-trump-proof-safeguards/.
- 8 Jessica Whyte, *Catastrophe and Redemption: The Political Thought of Giorgio Agamben*. State University of New York Press, Albany 2013.
- 9 Jessica Whyte, A “Tragic Humanitarian Crisis”: Israel’s Weaponization of Starvation and the Question of Intent. *Journal of Genocide Research* 17.4.2024. doi.org/10.1080/14623528.2024.2339637.
- 10 YK:n yleiskokous 9.12.1948, Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi. www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1960/5.
- 11 Ks. Giora Eilandin mielipidekirjoitus, A new turning point in the history of the State of Israel. Most people don’t understand that. *Fathom*, lokakuu 2023. fathomjournal.org/opinion-a-new-turning-point-in-the-history-of-the-state-of-israel-most-people-dont-understand-that/
- 12 Ks. Antti Tarvaisen kommentti artikkelissa Aliisa Ristmeri, Palestiinan tunnustaminen ei hidasta Israelin tuhoamiskampanjaa, sanoo emeritusprofessori Martti Koskeniemi. Silti se pitäisi tehdä. *Uusi Juttu* 22.9.2025, kuunteluversiona.
- 13 Nothing will stop us, not the Hague, not the axis of evil, and not anyone. Ks. esim. *EuroNews* 14.1.2024. www.euronews.com/2024/01/14/100-days-into-the-war-netanyahu-says-no-one-will-stop-us.